

מסורת הש"ס
א. (בשינויים) תוספתא
חולין פ"ב יא-יב.

גרסות
כל שאינו דברים שהמיתה עושה...
בכתיב ועוד ובשי"מ: כל שאינה עושה דברים שהמיתה עושה...
פשוטה וכפפה דברים בכתיב ועוד ובשי"מ: פשוטה וכפפתה דברים.
דוקא דכייפה ופשטה בשי"מ: דוקא כגון שהיתה ידה כפופה ופשטה.
היה רבי מאיר אומר בכתיב: מאיר היה אומר ובחלק מכתה"י: רבי מאיר היה אומר וכן בתוספתא.
שפשטה ידה ולא החזירה פסולה בכתיב ועוד נוסף: הא החזירה כשרה וכן בשי"מ וראה רמב"ן.

גועה, או הטילה ריעי, או כשכשה באזנה בשעת שחיטה — הרי זה פירכוס, ושחיטתה מתירתה. אמר להו [להם] שמואל: אצטריכא ליה [הוצרך לו] לאבא [לרב] לאזוזי אוני [להזיז את האזניים] כדי שייקרא הדבר פירכוס? שאני אומר: כל דבר שהבהמה עושה בשעת השחיטה שאינו דברים שהמיתה עושה —

הרי זה סימן חיים. ושואלים: מאי נינהו [מה הם] הדברים שהמיתה עושה? אמר רב ענן, לדידי מפרשא לי מיניה דמר [לי נתפרש] הדבר ממנו מהחכם שמואל עצמו: היתה ידה כפופה ופשטה — הרי זה דבר שהמיתה עושה, אם היתה ידה פשוטה וכפפה אותה — הרי זה דברים שאין המיתה עושה, והוא פירכוס. ושואלים: מאי קא משמע לן [מה משמע לנו] בזאת? הרי כבר תנינא [שנינו] דבר זה במשנתנו: בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה — פסולה, שאינה אלא הוצאת נפש; ונדייק מכאן: הא [הרי] אם החזירה את ידה — כשרה! ומשיבים: אי ממתניתין [אם ממשנתנו בלבד], הוה אמינא [היינו אומר]: דוקא דכייפה ופשטה והדר כייפה לה [שכפפה] ופשטה אותה חזרה וכפפה אותה הריהי כשרה, אבל פשוטה מתחילה וכפפתה — לא נחשב הדבר לסימן חיות, על כן קא משמע לן [משמע לנו] שמואל שזה לבדו מספיק. מיתיבי [מקשים] על דברי רב לעיל ממה ששנינו בברייתא: ר' יוסי אומר, היה ר' מאיר אומר: אם גועה בשעת שחיטה — אין זה פירכוס, ר' אלעזר בר' יוסי אומר משמו של ר' יוסי: אפילו הטילה ריעי או כשכשה בזנבה — אין זה פירכוס. אם כן, קשיא [קשה] מענין גועה על גועה, שאמר רב שהוא פירכוס, וכן קשיא [קשה] מהטלת ריעי על הטלת ריעי! ומשיבים: מענין גועה על ענין גועה לא קשיא [לא קשה]: הא דעבי קלה [זה שעבה, חזק קולה], הרי זה סימן חיות, שיש בה כח, הא דעמי קלה [זה שעמום קולה], אין זה סימן חיות. וכן מענין ריעי על ענין ריעי נמי [גם כן] לא קשיא [לא קשה]: כאן בשותתת ריעי אין זה סימן חיות, כאן במתרות בכוח — הרי זה סימן חיות.

א ועוד בהגדרת הפירכוס, אמר רב חסדא: שמעתי מרבתי שפירכוס שאמר שמואל סימן חיים. ומתירים בגללו את המסוכנת, הוא זה שאירע בסוף השחיטה. והוסיף רב חסדא, מאי [ומה] פירוש בסוף שחיטה? לא בסוף שחיטה ממש, אלא אפילו באמצע שחיטה, לאפוקי [להוציא] אם פרסוה רק בתחלת שחיטה, שלא מתירים אותה בגללו, מפני שסימן הוא שלא נותרה בה חיות עד גמר השחיטה. אמר רב חסדא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר זאת]? דתנן [ששנינו במשנתנו]: בהמה דקה שפשטה ידה בשעת שחיטה ולא החזירה — פסולה, שאין זה אלא סימן ליציאת הנפש. ונברר: אימת [מתין] היה הדבר?

חזק קולה], הרי זה סימן חיות, שיש בה כח, הא דעמי קלה [זה שעמום קולה], אין זה סימן חיות. וכן מענין ריעי על ענין ריעי נמי [גם כן] לא קשיא [לא קשה]: כאן בשותתת ריעי אין זה סימן חיות, כאן במתרות בכוח — הרי זה סימן חיות.

א ועוד בהגדרת הפירכוס, אמר רב חסדא: שמעתי מרבתי שפירכוס שאמר שמואל סימן חיים. ומתירים בגללו את המסוכנת, הוא זה שאירע בסוף השחיטה. והוסיף רב חסדא, מאי [ומה] פירוש בסוף שחיטה? לא בסוף שחיטה ממש, אלא אפילו באמצע שחיטה, לאפוקי [להוציא] אם פרסוה רק בתחלת שחיטה, שלא מתירים אותה בגללו, מפני שסימן הוא שלא נותרה בה חיות עד גמר השחיטה. אמר רב חסדא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר זאת]? דתנן [ששנינו במשנתנו]: בהמה דקה שפשטה ידה בשעת שחיטה ולא החזירה — פסולה, שאין זה אלא סימן ליציאת הנפש. ונברר: אימת [מתין] היה הדבר? ומיהו, ממה שהיה קורוהו בשמו לחודיה לא היה כועס, אי לאו משום דאמר "אריכא", שזהו לשון גנאי, דרבי יוחנן גופיה היה קורוהו "אבא" בפרק "כסוי הדם" (חולין פד, א): "אבא ממשפחת בריאים הוה", אף על פי שרב היה חשוב הרבה מרבי יוחנן. מיהו, על רב המנונא דאמר בפרק "יום הכפורים" (יומא פז, א): "קא אזיל אבא למיקטל גברא" — קשה, שהיה תלמידו וקורוהו בשמו, ואמר ב"חלק" (סנהדרין קא, א): מפני מה היה נענש גחזי — מפני שקורוהו לרבו בשמו. ולפירוש הקונטרס ד"אבא" לשון חשיבות — נחא.

עיונים

גועה והטילה ריעי וכו' הרי זה פירכוס יש שכתבו שסימנים אלו, שגועה והטילה ריעי וכו' סימנים גדולים של חיות הם, ורב סבור כדעת רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו, שאינה כשרה עד שתפרסם ביד וברגל. ושמואל, שאמר שאם היתה ידה פשוטה וכפפה הרי זה פירכוס — הולך כשיטת חכמים, הסבורים שדי בפירכוס או ביד או ברגל, או עד שתכשכש בזנבה, ואין צורך שתכשכש באזנה (תוס' ותוס' הר"ף). ומדברי רמב"ן ורשב"א משמע כי רב גם כן הולך בשיטת חכמים במשנתנו, האומרים שדי בפירכוס ביד או ברגל, שהיא שיטת ר' מאיר בברייתא להלן.
אצטריכא ליה לאבא וכו' רשי' פירש שמואל כינה את רב "אבא" ככינוי של כבוד. אבל בספר הערוך (הובא בתוס') כתב כי "אבא" היה שמו הפרטי של רב, ונתכנה בתלמוד "רב" על שם חשיבותו, שהיה גדול אמוראי בבל (כמו ר' יהודה הנשיא שנתכנה "רבי"), ושמואל שהיה חבירו של רב קראו בשמו "אבא".
מאי בסוף שחיטה באמצע שחיטה ומה שנאמר "בסוף שחיטה" הוא ביטוי יחסי לעומת תחילת שחיטה, שאם רק בתחילת השחיטה היה פירכוס — אסורה היא, שאותו פירכוס היה משום יציאת נפשה (רשי', לפי נוסח השי"מ). ורשי' דקדק לפרש בסוגיה זו "סוף שחיטה" — לאחר שחיטה, אבל ראשונים אחרים פירשו — בגמר שחיטה, כלומר, בסוף תהליך השחיטה (תוס' הר"ף, והיא שיטת ר"ת בתוס', ראה ב"י ומהרש"א). ויש שכתב כי "סוף שחיטה" שמדובר עליו כאן אינו סוף כל השחיטה, אלא לאחר שחיטת

גועה והטילה ריעי — או זה או זה. גועה = גועקת, כמו: "אס יגעה פירכוס, ושחיטתה מתירתה. אמר להו [להם] שמואל: אצטריכא ליה [הוצרך לו] לאבא [לרב] לאזוזי אוני [להזיז את האזניים] כדי שייקרא הדבר פירכוס? שאני אומר: כל דבר שהבהמה עושה בשעת השחיטה שאינו דברים שהמיתה עושה —

גועה, והטילה ריעי, וכשכשה באזנה — הרי זה פירכוס. אמר להו: אצטריכא ליה לאבא לאזוזי אוני? שאני אומר: מאי נינהו דברים שהמיתה עושה? אמר רב ענן, לדידי מפרשא לי מיניה דמר [לי נתפרש] הדבר ממנו מהחכם שמואל עצמו: היתה ידה כפופה ופשטה — הרי זה דבר שהמיתה עושה, אם היתה ידה פשוטה וכפפה אותה — הרי זה דברים שאין המיתה עושה, והוא פירכוס. ושואלים: מאי קא משמע לן [מה משמע לנו] בזאת? הרי כבר תנינא [שנינו] דבר זה במשנתנו: בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה — פסולה, שאינה אלא הוצאת נפש; ונדייק מכאן: הא [הרי] אם החזירה את ידה — כשרה! ומשיבים: אי ממתניתין [אם ממשנתנו בלבד], הוה אמינא [היינו אומר]: דוקא דכייפה ופשטה והדר כייפה לה [שכפפה] ופשטה אותה חזרה וכפפה אותה הריהי כשרה, אבל פשוטה מתחילה וכפפתה — לא נחשב הדבר לסימן חיות, על כן קא משמע לן [משמע לנו] שמואל שזה לבדו מספיק. מיתיבי [מקשים] על דברי רב לעיל ממה ששנינו בברייתא: ר' יוסי אומר, היה ר' מאיר אומר: אם גועה בשעת שחיטה — אין זה פירכוס, ר' אלעזר בר' יוסי אומר משמו של ר' יוסי: אפילו הטילה ריעי או כשכשה בזנבה — אין זה פירכוס. אם כן, קשיא [קשה] מענין גועה על גועה, שאמר רב שהוא פירכוס, וכן קשיא [קשה] מהטלת ריעי על הטלת ריעי! ומשיבים: מענין גועה על ענין גועה לא קשיא [לא קשה]: הא דעבי קלה [זה שעבה, חזק קולה], הרי זה סימן חיות, שיש בה כח, הא דעמי קלה [זה שעמום קולה], אין זה סימן חיות. וכן מענין ריעי על ענין ריעי נמי [גם כן] לא קשיא [לא קשה]: כאן בשותתת ריעי אין זה סימן חיות, כאן במתרות בכוח — הרי זה סימן חיות.

א ועוד בהגדרת הפירכוס, אמר רב חסדא: שמעתי מרבתי שפירכוס שאמר שמואל סימן חיים. ומתירים בגללו את המסוכנת, הוא זה שאירע בסוף השחיטה. והוסיף רב חסדא, מאי [ומה] פירוש בסוף שחיטה? לא בסוף שחיטה ממש, אלא אפילו באמצע שחיטה, לאפוקי [להוציא] אם פרסוה רק בתחלת שחיטה, שלא מתירים אותה בגללו, מפני שסימן הוא שלא נותרה בה חיות עד גמר השחיטה. אמר רב חסדא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר זאת]? דתנן [ששנינו במשנתנו]: בהמה דקה שפשטה ידה בשעת שחיטה ולא החזירה — פסולה, שאין זה אלא סימן ליציאת הנפש. ונברר: אימת [מתין] היה הדבר?

חזק קולה], הרי זה סימן חיות, שיש בה כח, הא דעמי קלה [זה שעמום קולה], אין זה סימן חיות. וכן מענין ריעי על ענין ריעי נמי [גם כן] לא קשיא [לא קשה]: כאן בשותתת ריעי אין זה סימן חיות, כאן במתרות בכוח — הרי זה סימן חיות.

א ועוד בהגדרת הפירכוס, אמר רב חסדא: שמעתי מרבתי שפירכוס שאמר שמואל סימן חיים. ומתירים בגללו את המסוכנת, הוא זה שאירע בסוף השחיטה. והוסיף רב חסדא, מאי [ומה] פירוש בסוף שחיטה? לא בסוף שחיטה ממש, אלא אפילו באמצע שחיטה, לאפוקי [להוציא] אם פרסוה רק בתחלת שחיטה, שלא מתירים אותה בגללו, מפני שסימן הוא שלא נותרה בה חיות עד גמר השחיטה. אמר רב חסדא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר זאת]? דתנן [ששנינו במשנתנו]: בהמה דקה שפשטה ידה בשעת שחיטה ולא החזירה — פסולה, שאין זה אלא סימן ליציאת הנפש. ונברר: אימת [מתין] היה הדבר? ומיהו, ממה שהיה קורוהו בשמו לחודיה לא היה כועס, אי לאו משום דאמר "אריכא", שזהו לשון גנאי, דרבי יוחנן גופיה היה קורוהו "אבא" בפרק "כסוי הדם" (חולין פד, א): "אבא ממשפחת בריאים הוה", אף על פי שרב היה חשוב הרבה מרבי יוחנן. מיהו, על רב המנונא דאמר בפרק "יום הכפורים" (יומא פז, א): "קא אזיל אבא למיקטל גברא" — קשה, שהיה תלמידו וקורוהו בשמו, ואמר ב"חלק" (סנהדרין קא, א): מפני מה היה נענש גחזי — מפני שקורוהו לרבו בשמו. ולפירוש הקונטרס ד"אבא" לשון חשיבות — נחא.

רוב שני סימנים (תורת חיים).

אורח ההלכה
היתה ידה כפופה ופשטה בהמה דקה (וחיה גסה ודקה) שפשטה ידה ולא החזירה — הרי זו נבילה ואסורה, שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד. היתה ידה פשוטה וכפפה — נחלקו ראשונים ואחרונים בדינה, שיש שאמרו שהיא כשרה, וכדעת שמואל (רשב"א, טור, וכן דעת הב"ח והש"ך). ויש שהבינו שהרמב"ם שהשמיט דין זה, סבור כי היא פסולה, מפני שהוא פוסק כרב המחמיר משמואל (מ"מ), או מפני שרבא לא הזכיר דבר זה בסיכום ההלכה בעמוד הבא (ב"י). וכן פסק הלבוש. והאחרונים כתבו שיש לחוש לדעה זו (תב"ש ועוד). (רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ד. שו"ע יו"ד יו, א).

פירכוס שאמר בסוף שחיטה הפירכוס שעל ידו מתירים את המסוכנת צריך להיות בסוף השחיטה, אבל אם היה בתחילת או באמצע השחיטה אינו מועיל. כרבא. וצריך שימשך קצת גם אחר השחיטה (כדעת רש"י), ויש מי שמיקל בזה (ש"ך), ואין נזהרים כמותו. ואם בשעת שחיטה ואחר שחיטה יתכן לא פירכוסה, ואחר משך זמן התחילה לפרכס — יש אוסרים ויש מתירים (פת"ש). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ג. שו"ע יו"ד יו, א).

כל היכי תיחי ותיזיל — ללחך ששטת לא מסגי צפישת יד נלא כפיסה וחורה? נתמיה. אמר ליה רבא לעולם סוף שחיטה — דוקא. וקאמרת: כל היכי תיחי ותיזיל לאחר שחיטה, שתפשוט ותחזיר. שאני אומר כל שאינה עושה כן — פשטה וחורה לאחר שחיטה, צדוע כו'. בתחלת שחיטה — כלומר, אפילו פירכסה בתחלת שחיטה — דייה, כשרה. אף על גז דהויא מסוכנת, כיון דמלאים כותלי בית השחיטה דם — צדוע שזינקה. וכמידת רבי אליעזר — לאמר: זינוק הוי פירכוס. ואמר שמואל כו' — להכי אינטריך לפרושי דכותלים דהכא לא הוו כותלים ממנש, אלא כותלי בית השחיטה, דלי הוו כותלים ממנש — למחר היינו יכולים להצין אי האי זינוק הוה בתחלת שחיטה או צאמנע שחיטה. דלי הוה בתחלת שחיטה — ימלא זינוק למעלה כותל, דמתמת כח וחיות שהיה עדיין צבהמה זינקה למרחוק, ואס ימלא הזינוק למטה כותל — צדוע שצאמנע שחיטה זינקה, שלא היה זה כח כל כך לזנק הדם למרחוק, אצל השתא דלמר שמואל דהני כותלי לא הוו כותלי ממנש, אלא כותלי בית השחיטה — לא מנינו למידע אי תחלת שחיטה זינקה או לאחר שחיטה. ולהכי קאמר: אי אמרת בשלמא כל כמה דפירכוס, אפילו בתחלת שחיטה, הוי פירכוס. שפיר — דהא חזין למחר על ידי זינוק דפירכוס צאורתא. אלא אי אמרת — צאמנע שחיטה נעין, מאן לימא לן למחר דזינוק ללאורתא צאמנע שחיטה הוה? דלמא בתחלת שחיטה זינקה! ודלמא — לעולם שאר פירכוסין לא הוו פירכוס אלא צאמנע או גמיר שחיטה. ושאיני זינוק, דעדיף חיותיה ופירכוס גדול הוא, הלכך אפילו בתחלת שחיטה זינקה שפיר דמי דייה אם זינקה — ומדקמני "דייה" — מכלל דקיל. קיל מדרבן גמליאל — דצעי צד וצרגל, נשיהס. ועדיף מדרבן — דלמרי: צד או צרגל. אבוכרם — שס האיש. אבוה בר אבוכרם — זהו אבוכרם ענומו ומכירין היו את הני ולא את האב, והיו קורין אותו על שם ננו, שעשו את ננו סימן לו. עד — משמע דחמיר האי פירכוס דרבנן מהנך דלעיל. ואי דרבי אליעזר עדיף, מאי "עד"? דרבנן משמע דעדיף — "כיון" מיצע להו למימרו אלא שפע מינה: זינוק קיל, ואפילו הכי כגיא ליה כי הוי בתחלת שחיטה. בסוף שחיטה — סוף ממנש, שתפרכס גמיר שחיטה, דתהוי זה מיות אחר שחיטה.

אילימא [אם תאמר] בסוף שחיטה, כל היכי תיחי ותיזיל [כל כך היא צריכה להמשיך ולחיות] לאחר שחיטה, עד שתחזיר ידה? אלא לאו [האם לא] מדובר כאן באמצע שחיטה? אמר ליה [ל] רבא: אין מכאן ראייה, לעולם אפשר לפרש שמדובר בסוף השחיטה, ובכל זאת פסולה, שאני אומר: כל שאינה עושה כן — שמתחלה את ידה בסוף שחיטה — בידוע שנשמתה נטולה הימנה [ממנה] עוד קודם לכן. רב נחמן בר יצחק אמר: פירכוס שאמרו שהוא סימן חיים — אפילו היה בתחלת שחיטה. והוסיף ואמר רב נחמן בר יצחק: מנא אמינא לה [מנין אני אומר אותה]? דתנן [ששנינו במשנתנו]. אמר ר' שמעון: השוחט בלילה, ולמחר מצא כתלים מלאים דם — כשרה, שכן ודאי שזינקה בשעת שחיטה, וכמדת ר' אליעזר. ואמר שמואל: כתלים אלה אינם כתלים של הבית, אלא כותלי בית שחיטה שנינו, כלומר, מקום השחיטה בצורה, ומעתה, אי אמרת בשלמא [נניח אם אומר אתה] שאפילו בתחלת שחיטה סימן חיים הוא — שפיר [יפה, מובן הדבר], אלא אי אמרת [אם אומר אתה] שדווקא אם היה בסוף שחיטה, מה יועיל הדבר שנמצא דם במקום השחיטה? ליחוש דלמא [נחשוש שמה] בתחלת שחיטה זינקה דמה, ואחר כך כבר לא עשתה כן! ודוחים: ודלמא שאני [ושמא שונה] זינוק שהוא עדיף מפירכוס יד או רגל, שהוא סימן חיות גדול יותר, ודי אם נעשה בתחילת השחיטה כדי להראות על חיות. אבל בפירכוס, רק אם נעשה הדבר באמצע השחיטה הרי זה סימן חיות. ומשיבשים: ומי [והאם] עדיף הוא? והתנן [והרי שנינו במשנתנו] ר' אליעזר אומר: דייה אם זינקה, ומהלשון "דייה" משמע שזינקה הוא סימן קל יותר מזה שאמר רבן גמליאל שתפרכס ביד וברגל! ואומרים: אכן, הזינוק סימן קל הוא יותר מהסימן שנתן רבן גמליאל, שהצריך פירכוס ביד וגם ברגל, ואולם הוא עדיף מדרבנן [מן] הסימן של חכמים] שהוא פירכוס או ביד או ברגל, שהוא סימן חיים דווקא אם היה באמצע השחיטה, ולא בתחילתה. אמר רבינא: אמר לי סמא בר חילקאי, אקשי בה אבוה דבר [הקשה בה אביו של בן] אבוכרם, ואמרי לה [ויש אומרים] שהקשה אחוה דבר [אחיו של בן] אבוכרם: ומדרבנן [ומן] הסימן שאמרו חכמים] מי [האם] זינוק עדיף? והא תנן [והרי שנינו], וחכמים אומרים: אינה כשרה עד שתפרכס או ביד או ברגל. ונברר: רבנן אהייא קיימו [חכמים על מה הם עומדים], לאיזו דעה הם מתייחסים? אילימא [אם תאמר] על זו של רבן גמליאל, שאינו סימן חיים עד שתפרכס ביד וגם ברגל — והלוא מקילים הם ממנו, ואם כן "כיון שפירכסה" מיבעי ליה [צריך היה לו לומר], שדי בכך! אלא פשיטא [פשוט] שדבריהם מתייחסים לשית ר' אליעזר, שאמר: דייה אם זינקה. ומעתה, אי [אם] זינוק עדיף, מאי [מה] לשון "עד שתפרכס ביד או ברגל"? והרי "כיון שפירכסה ביד או ברגל" צריך היה לומר! אלא בהכרח, זינוק נחשב סימן חיות קטן יותר. ואם כן עומדת בעינה ההוכחה של רב נחמן בר יצחק, מזינוק שבתחילת השחיטה, שהוא סימן חיות, וכל שכן פירכוס. רבא אמר: פירכוס שאמרו שהוא סימן חיים — דווקא אם היה בסוף שחיטה. אמר רבא: מנא אמינא לה [מנין אני אומר אותה]? דתניא [ששנויה ברייתא]: "שור

מסורת הש"ס
ב. ב"ק ע"ב. ע"ב. ע"א.
בכורות י"ב. נדה מא"א.
ת"י ויקרא כ"ב. כו. ילק"ש
תורה תלו. תרומג. תרנ.
תרפ"א. תשפב.

גרסות
כל היכי תיחי ותיזיל בחלק
מכת"י: כל כי היכי תיחי
ותיזיל ויש: כל הני תיחי
ותיזיל ויש: כולי האי תיחי
ותיזיל.
מדרבן גמליאל... אדרבן
גמליאל כן הוא בכל כת"י,
וראה במשנה.
אבוכרם בכתי"מ ובמקורות:
אבוכרם ויש בכתי"י:
אבוכרס.
רבא אמר פירכוס שאמרו
בכתי"מ ובדפוס: אמר רבא
פירכוס שאמרו וכן בש"מ.

תוספות

אילימא בסוף שחיטה כל היכי תיחי ותיזיל — ומפרש רבינו תם, דמדקתני "שאינה אלא הוצאת נפש" דייק, דאטו מי לא חיתה הרבה אם לא הוציאה נפשה עד סוף שחיטה?
רבא אמר פירכוס שאמרו בסוף שחיטה — והא דלא חיישין דלמא בתחלת שחיטה זינך — משום דלא שכיחא שיהיה זינוק אלא בסוף.
[שייך לעמוד ב] כי יולד פרט ליוצא דופן — לאו מלשון לידה דריש, אלא גמר לידה לידה מבכור, כדאמרינן בריש פרק "יוצא דופן" (נדה מ"א). והא דדרשינן התם "אשה כי תזרע וילדה" — עד שתלד ממקום שזרעת, דמשמע דצריך מיעוט למועט יוצא דופן, ולא ממעטין ליה מלידה לידה מבכור — משום דאי לא "כי תזרע" הוה דרשינן "תלד" — לרבות יוצא דופן, כרבי שמעון.

קיינים

אילימא בסוף שחיטה כל היכי תיחי ותיזיל רש"י פירש: וכי לאחר שחיטה עדיין היא צריכה סימן מובהק של חיים, שתחזיר את ידה? אבל יש שפירשו כי הדיוק הוא מן הנימוק שנתנה המשנה: "שאינה אלא הוצאת נפש", שאם לאחר השחיטה מדובר, מה בכך שנפשה יוצאת אז? והרי בגמר השחיטה היתה בחיים (המאור). ולסבורים כי "סוף שחיטה" עניינו גמר השחיטה, כך פירוש הדברים: אם הוציאה נפשה רק בגמר השחיטה, האם אין בכך סימן שהיתה בה די חיות מתחילה? (תוס' ה"ף, ראה תוס' בשם רבינו תם). ולפני רמב"ן עמדה גרסה, שלפיה שאלת הגמרא אינה מתייחסת לדין המשנה, אלא למה שמדייקים ממנה: הא החזירה — כשרה. ועל כך שאלו: אימת? אילימא בסוף שחיטה, כל היכי תיחי ותיזיל? ולדרך זו דייק רב חסדא שבוודאי אין מדובר בסוף השחיטה, שהרי בסוף השחיטה אפילו בהמה בריאה אינה מחזירה את ידה. לעולם בסוף שחיטה וכו' בטעמה של מחלוקת זו, כתבו ראשונים שהאומר בתחילת שחיטה סבור שדי בכך כדי להראות שהבהמה עדיין חיה בסוף השחיטה, והאומר באמצע שחיטה סבור שרק אם פירכסה באמצע — עומדת בה חיותה עד סוף השחיטה. והאומר בסוף השחיטה סבור שרק הפירכוס הוא סימן לחיים, ואין להסתמך על פירכוס קודם (תוס' ה"ף). ויש שכתב כי המחלוקת היא מזה עוצמת החיות שצריך שתהא בגמר השחיטה, שמי שאומר שדי בפירכוס בתחילת שחיטה סבור שדי בחיות מועטה בסופה, והאומר באמצע סבור שצריך שתהא חיות גדולה יותר, והאומר בסוף השחיטה סבור שצריך שיימשך כח החיות עד אחרי השחיטה (ש"מ).
ואמר שמואל כותלי בית שחיטה שנינו לכאורה, ההוכחה קיימת גם בלא דברי שמואל, שהרי גם אם נפרש שמצא דם על כותלי הבית ממש לא ניתן לדעת באיזה

שלב זינקה. והרשב"א כתב באופן אחד שאמנם כן הוא, ולא הובאו דברי שמואל אלא דרך אגב, כדי לפרש את המשנה (שהרי דבריו לא הובאו במקום אחר). אבל בעיקר כתבו ראשונים שאם מדובר בכותלי הבית ניתן לראות מתי זינקה, וכגון שהתחיל לשחות באמצע הבית, והמשיך לשחות סמוך לכותלים (רשב"א), או שבתחילה היה עורפה של הבהמה מופנה לעבר הכותל, ובהמשך השחיטה הפך את צוואר הבהמה לעבר הכותל (רא"ש). ובפירוש רש"י נכתב (ואינו מעיקר דברי רש"י), שאם בכתלים ממש מדובר — ניתן להבחין בין דם שיצא בתחילת שחיטה, שזינך בכח והגיע לגובה הכותל, ואם באמצע השחיטה, שכבר נחלש כוחה — לא הגיע אלא לתחתית הכותל. אבוה דבר אבוכרם יש שפירשו ששמו של הבן היה "בר אבוכרם" (תוס' ה"ף). אבל רש"י כתב כי שמו של האב היה אבוכרם, אלא שחכמים לא הכירו אותו אלא את בנו, ומצא שהבן היה סימן לאב (ראה בש"מ).
רבא אמר פירכוס שאמרו בסוף שחיטה ומה שהוכיח רב נחמן בר יצחק מן המוצא דם על כותלי בית השחיטה, לדעת רבא אינו ראייה, משום שאין זה מצוי שיהיה זינוק בתחילת השחיטה (תוס'). והרשב"א הסביר שרבא חולק על שמואל, ומבין שכתלים ששנינו במשנה הם כותלי הבית, ואם כן מדובר באופן שניתן לדעת אם היה הזינוק בסוף השחיטה, כגון שהיתה הבהמה מרוחקת מן הכותל בתחילה וקירב אותה (רשב"א). ואילו הרא"ה חלק על כך ואמר שדברים אלו היו צריכים להיזכר במפורש בגמרא. אלא שרבא סבור כי ר' שמעון, שאמר שהשוחט בלילה ומצא כתלים מלאים דם כשרה משום שזינקה, חולק על ר' אליעזר, ולדעתו זינוק עדיף מפירכוס, ודווקא זינוק מוהו ראייה בתחילת השחיטה, ולא פירכוס (בדק הבית).

השוהט

פרק שני

חולין

לה ע"ב

או כשב (ויקרא כב, כז) – הרי זה **פרט לכלאים** שפטול לקרבן, "או עז" – **פרט לנדמה**, שדומה למין אחר של בהמה, "כי יולד" – **פרט ליוצא דופן**, שאינו נולד כרגיל, אלא מוציאים אותו בניתוח דופן הרחם, "**שבעת ימים**" – **פרט למחוסר זמן**, שלא מלאו לו שבעה ימים, "תחת אמו" –

פרט ליתום. ונברר: **האי יתום היכי**

דמי [יתום זה שמיעט הכתוב כיצד הוא]? **אילמא דילידתיה אמיה** והדר מתה [אם תאמר שילדה אותו אמו ואחר כך מתה]. וכי **לעולם תיחי ותיזיל** [תחיה ותלך]? **אלא** תאמר שמתה והדר **ילידתיה** [ואחר כך ילדה אותו], ואולם זה ממה שנאמר "**כי יולד**" נפקא [יוצא]. שהרי לאחר מיתה אין הבהמה יולדת, אלא מוציאים את הולד בניתוח! **אלא פשיטא** [פשוט], שמדובר שהאם מתה בגמר הלידה, כך שזה (האם) **פירש למיתה** וזה (הולד) **פירש לחיים**, והוא הקרוי יתום, שנפסל לקרבן. ומעתה, **אי אמרת בשלמא** [נניח אם אתה אומר] **כי בעינן חיותא** [צריכים אנו שתהא חיות] באם בסוף הלידה – **היינו דאיצטריך קרא למעוטי** [זה שהוצרך הפסוק למעט] יתום, שנשלמה לידתו בחיי אמו, לומר שכיון שבחיי אמו תחת אמו – נפסל להקרבה. **אלא אי אמרת לא בעינן חיותא** [אם אומר אתה שלא צריך שתהיה חיות] **באם בסוף הלידה**, נמצא שהכתוב ממעט ולד שנוולד לאחר שמתה אמו, ואם כן למה ליה מעוט זה? **מ"כי יולד**" נפקא [יוצא הדבר]! אלא מכאן שכל דבר שצריך שתהא בו חיות – צריך שתהיה בסופו. והוא הדין לשחיטת בהמה מסוכנת, שאינה כשרה אלא אם היתה בה חיות ופירכסה בסוף השחיטה.

א שנינו במשנתנו שבהמה דקה שפשטה ידה בשעת השחיטה ולא

החזירה פסולה, שאינה אלא הוצאת נפש. **אמר רבא**: **הלכתא** [ההלכה] **בענין זה** היא **כי הא מתניתא** [כמו ברייתא זו]: **בהמה דקה שפשטה ידה בשעת שחיטה ולא החזירה – פסולה**. במה דברים אמורים? **ביר**, ברגל הקדמית, **אבל ברגל האחורית**, בין פשטה ולא כפפה, בין כפפה ולא פשטה – הרי היא כשרה. וכן **במה דברים אמורים**? בבהמה דקה, **אבל** בבהמה גסה, **בין ביד בין ברגל**, **בין פשטה ולא כפפה**, **בין כפפה ולא פשטה – כשרה**, שהוא סימן חיות, ולא סימן של יציאת נפש. ועוף, **אפילו לא רפרף אלא גפו** (כנפו), **ולא כשכש אלא זנבו** – הרי זה נחשב **פירכוס** וסימן חיים. ושואלים: **מאי קא משמע לן** [מה משמע לנו רבא בכך]? **הוא כולו תננהי** [את כולם שנינו] **במשנה: בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה – פסולה, שאינה אלא הוצאת נפש**. ונדייק: **יד – אין [כן]**, **רגל – לא**; **בהמה דקה – אין [כן]**, **גסה – לא**! ומשיבים: **עוף איצטריכא ליה** [הוצרך לו], **דלא תנן** [שלא שנינו] דבר זה במשנה, ושנינו בברייתא.

עיונים

שבעת ימים פרט למחוסר זמן הוא האמור בכתוב זה: "שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן" וכו' (ויקרא כב, כז). **לעולם תיחי ותיזיל** כלומר, לא ייתכן שקרבן כשר רק אם אמו בחיים, והרי חלק ניכר מן הקרבנות קרבים כשהם בוגרים, ואין מקום לקרוא להם "יתום". ועוד, שבודאי לא ניתן לברר לגבי כל קרבן הבא לפנינו האם אמו עדין בחיים. ורש"י כתב כי בתורת כהנים דחה ר' יוסי הגלילי את האפשרות שמדובר על מי שמתה אמו בתוך שבעת הימים הראשונים לחייו (וכפי שאמר הכתוב "שבעת ימים יהיה עם אמו". שמות כב, כט), שהרי נאמר כאן "תחת אמו", ומשמעות הדבר – במקום אמו (וראה רמב"ן).

מכי יולד נפקא רש"י פירש: הרי במקרה זה יש צורך לחתוך את דופן הרחם ולהוציא את הולד, ואם כן הרי זה בכלל יוצא דופן שהתמעט מהקרבה מ"כי יולד". ורבינו גרשום פירש כי לא משום כך היה נפסל, אלא שמ"כי יולד" למדנו על כל שאינו נולד כדרך רוב הנולדים שהוא פסול לקרבן, והרי רוב הנולדים – בחיי אמם הם נולדים. **זה פירש למיתה וזה פירש לחיים** כלומר, יתום שנפסל להקרבה מ"תחת אמו", הוא זה שמתה אמו עם גמר הלידה. ומכאן אנו למדים שכדי שייחשב כנולד בשלמות צריך שתהיה חיות באם גם לאחר הלידה כדי שייקרא הולד "תחת אמו", והוא הקרוי כאן "סוף לידה" (רש"י). ויש שפירשו שהכוונה היא שמתה האם באמצע הלידה, ובשלב שהולד כבר יכול לצאת בלא לחתוך את הדופן. ומכאן למדנו שבגמר הלידה צריכה האם להיות בחיים, והוא הקרוי "סוף לידה" (ראב"ד ועוד, שלא כרש"י). ומחלוקת זאת תלויה גם בפירוש המושג "סוף שחיטה" שסוגייתנו עוסקת בו, האם מדובר לאחר השחיטה כפי שפירש רש"י, או ממש בסופה, כשיטת מפרשים אחרים (ראה ש"מ).

אי אמרת בשלמא בעינן חיותא בסוף לידה וכו' ומכאן למד רבא שכשם שתהליך הלידה בבהמה אינו מושלם אלא כשעדיין יש בה חיות, כך גם תהליך השחיטה שנעשה בבהמה מושלם רק אם היתה בה חיות בסוף השחיטה (לשיטת רש"י – עד לאחר השחיטה, ולשיטת

מסורת הש"ס

- ילק"ש תורה תרמג.
- (חביטוי) קדושין כג.א.
- (בשניויים) תוספתא חולין פ"ב יב.

גרסות

לעולם תיחי ותיזיל יש בכתי"י: **לעולם תיחי** ובכתי"מ: **לעולם תחיה**.

למה ליה מכי יולד בכתי"י: **למה לי מכי יולד**.

בהמה דקה שפשטה בתוספתא: פשטה.

במה דברים אמורים בדקה – ולא פשטה כשרה בכתי"מ ועוד קטע זה חסר, והושלם בגליון.

ועוף בכתי"מ ועוד ובמקורות: **ובעוף**.

גפו יש בכתי"י ובמקורות: **בגפו** ובערוך ועוד: **בעינו**.

ולא כשכש אלא זנבו בכתי"מ ועוד ובמקורות: **וכשכש בזנבו**.

לשוך

רפרף

פועל זה, משמעו רעד, נענוע ופרפור של כנפיים, או של העיניים (וכן נמצא בלשון חכמים ביחס לליבו של אדם). והוא קרוב במשמעו ללשון הכתוב באיוב (כז, א) "ועמודי השמים ירופפו", וכן בסורית רף – רעד, וכיצא בו בערבית رُف (97).

פרט לכלאים – כן רחל ומייש, שפסול לקרבן. ומרבוזא ד"או" דריש ליה. נדמה – עז שילדה ממייש כמותה, וזנה דומה לרחל. **פרט ליוצא דופן** – שקרעו והוליאוה, פעמים שמתה ופעמים שחיה. **שבעה ימים פרט למחוסר זמן** – שלא הגיע לשבעה ימים, ואפילו אמו קיימת. **תחת אמו** – היה שעה אחת, פרט ליתום. והיכי דמי האי יתום? אילימא

דילידתיה אמיה ולאחר שעה מתה, לעולם תיחי? צתמיה, וכי לעולם צריכה לחיות? והא "תחת אמו" קרינן ציה! והא ליכא למימר דאשמועינן קרא שמתה אמו כל שבעה. דתניא צמורת כהניס, רבי יוסי הגלילי אומר: מנה תלמוד לומר "תחת אמו"? לפי שנאמר "שבעה ימים היה עם אמו" [שמות כז], יכול כל שבעה? תלמוד לומר "תחת אמו", אי "תחת אמו" יכול אפילו ילא מננה כשהיא מתה? תלמוד לומר "עם אמו" – משמע ששניסם בעולם אחד, שתהא קרויה אמו, הא כיצד? אפילו נתקיימה לו אמו שעה אחת. והאי "תחת אמו" משמע ליה לרבי יוסי הגלילי חליפי אמו, שמתה אמו והוא נשאר

צמקומה. אלא דמתה והדר ילידתיה – היינו יוצא דופן, לכל שקרעו והוליאו את ולדה, בין מתה וצין חיה – היו יוצא דופן. זה פירש למיתה – אמו, כלומר, ששעת מיתתה ילדה דרך הרחם. ואשמועינן קרא דצעינן מוות עד גמר לידה ולאחר לידה מעט, ואי לא – הוה ליה יתום. דעל כרחיה, האי "תחת אמו" – למעוטי חיה צלמנע לידה ומתה צגמר לידה אחי. אי אמרת בשלמא – אחר סוף לידה ואשמועינן דצעינן מיתא, שיאל כולו ממייס, ולמעוטי מתה צגמר לידה. היינו – דלא אימעטי ליה מתה בסוף לידה מ"כי יולד" פרט ליוצא דופן, דהאי נמי לאו יוצא דופן הוא כי מתה צגמר לידה. אלא אי אמרת לא בעינן חיותא בסוף לידה – וקרא למעוטי מתה צלמנע לידה אחא. למה לי

קרא מכי יולד נפקא – דלכמי הוה ליה יוצא דופן! אלא שמע מינה: כל מלתא דנעו זה רענן מיתא, צעינן שיהא חיות צגמר דליה. פסולה – אם מסוכנת היא, דלככה לעשות כן צהולאת נפש. גסה – לאו אורחה צהכי, ומיתא הוא. ריפרוף – צניי מכתשוט. כולהו תגנהו – לשון קושיא הוא. כלומר, למה ליה לרצה לאשמועינן דלכתא הכי? הא קתם מתניתין היא!

תוספות

או כשב פרט לכלאים – תימה: דהכא "אוי" למעט. ובפרק קמא (חולין כג,א) קאמר: "אוי" לרבות פלגס, וגבי אותו ואת בנו נמי דרשינן (חולין עב,ב): "או שהי' לרבות כלאים; ויש לומר: דגבי פלגס ממילא אימעטי, ולא צריך קרא אלא לרבות. וכן לגבי אותו ואת בנו – ממילא אימעט כלאים, דשור ושה אי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם. אבל הכא, כשב ועז כתיב – שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם, וממילא איתרבו, להכי כתיב "אוי" למעט. ובכי האי גונא משני

ב"מרובה" (בבא קמא עז,ב) גבי "וטבחו או מכרו". ואם תאמר: אם כן מ"או עז" היה למעט כלאים, שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם, ומ"או כשב" – נדמה! ויש לומר: דנדמה אינו ראוי כל כך למעוטי כמו כלאים. ולהכי מעוטא קמא מוקמינן בדדמי טפי – בכלאים, והדר ממעטינן נדמה, דנדמה לא ממעטינן אלא משום דדמי לכלאים.

אלא דמתה והדר ילידתיה – והא דאמר בפרק "יוצא דופן" (נדח מד,א) ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמב,ב) דעובר מיית ברישא – היינו היכא דמתה מעצמה, כדאמר בפרק קמא דערכין (ז,א) דוולד איידי דזוטר חיותיה עיילא טיפתא דמלאך המות ומחתכא לסימניו, אבל נהרג לא.

אלא זה פירש למיתה וזה פירש לחיים – אין להוכיח מכאן דאפילו בידי שמים אפשר לצמצם. דקרא איכא למימר דאיצטריך אם יבא אליו ויאמר שבצמצום נעשה, ושבקינן לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה.

מפרשים אחרים – בגמר השחיטה.

ושאלו המפרשים: והרי שאר אמוראים אינם חולקים על כך שצריך שתהיה בה חיות בסוף השחיטה, אלא שלדעתם פירכוס בשלב מוקדם יותר מעיד על כך שהיא עדיין חיה בסוף השחיטה! והסבירו כי זאת באמת נקודת המחלוקת, ולדעת רבא אין די במה שיהודעים אנו שאינה מתה בסוף השחיטה, אלא צריך שיהא בה באותה שעה סימן של חיות (ראב"ד, ר"ד). ויש שכתב כי לדעת רבא יש צורך בפירכוס בסוף שחיטה כדי לדעת שלאחר השחיטה יש בה עדיין חיות (תוס' הריף). והאחרונים האריכו לדון בביאור סוגיה זו, ראה שחיטת חולין.

אורה ההלכה

פרט לכלאים וכו' פרט לנדמה הכלאיים פסולים למזבח. וכן הנדמה אף על פי שאינו כלאיים – הרי הוא פסול למזבח, כיצד? רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כשב, אף על פי שיש בו מקצת סימנים של מינו, הואיל והוא דומה למין אחר – הרי הוא פסול כבעל מום קבוע, שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי. וכן יוצא דופן ומחוסר זמן (שלא מלאו לו שבעה ימים) וכן יתום שנוולד אחר שנשחטה אמו פסולים למזבח. כברייתא. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי המזבח פ"ג ה"ד). **הלכתא כי הא מתניתא** המסוכנת אם פירכסה, הרי זו מותרת. כיצד הוא הפירכוס? בבהמה דקה (ובחיה גסה ודקה), בין שפשטה ידה והחזירה או שפשטה רגלה אף על פי שלא החזירה, או שכפפה רגלה בלבד – הרי זה פירכוס ומותר. אבל אם פשטה ידה ולא החזירה – הרי זו אסורה שאין זו אלא הוצאת נפש בלבד. ובבהמה גסה, בין ביד ובין הרגל, בין שפשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה – הרי זה פירכוס ומותרת. ואם לא פשטה לא יד ולא רגל ולא כפפה כלל – הרי זו נבילה. ובעוף, אפילו לא רפרף אלא בעינו, ולא נענע אלא בזנבו, הרי זה פירכוס. ולגרטת חלק מהפוסקים הוכר רפרוף בכנפו, אבל בעין לבד אינו מועיל, ולפיכך צריך רפרוף בעין וגם בכנף (עה"ש). (רמב"ם ספר קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ד הי"ד. שו"ע יוד יז, א).

משנה ורבי אליעזר פוסל – דכיון דצהמה דגוי היא, אף על גז דישאל קשמיט – מהניא ציה מחשבת גוי, דסתם מחשבתו לעבודה זרה. חצר כבד – טרפשא דכנדא,* איצנר"ש זלעו. אמר רבי יוסי קל וחומר – דלא מהניא צה מחשבת צעלים, הואיל וישאל שמיט לה. ומה במקום

שמחשבה פוסלת – דהיינו צמוקדשין, דכמיצ (ויקרא ז) "לא יחשב" – קרי ציה: לא יחשב לאוכלה ציוס השליטי, כי פגול יהיה. והכי מפרש צנחיס (כט,ג). אין הכל הולך אלא אחר העובד – דכתיב: "המקריב לא יחשב", אכל צעלים לא פסלי צמחשתן כי מקריב לה כהן. מקום שאין המחשבה פוסלת – כגון צחולין. כלומר, חולין שאין המחשבה פוסלת צהס. וצגמרא מפרש מאי קאמר, דהא מחשבת עבודה זרה פסלה צהו, דהא "וצחי מתיס" איקרו, מה מנת אסור צהגאה – אף תקרובת עבודה זרה אסורה צהגאה.

גמרא והני תנאי – תנא קמא ורבי אליעזר, איז להו דרבי רבי אליעזר צרבי יוסי. כלומר, דטעמיה דתנא קמא דמכשר – לאו משום דאין מחשבה הולכת אלא אחר העובד, דחס כן היינו רבי יוסי. אלא כרבי אליעזר צרבי יוסי צצירא להו, טעמיה מפרש ואזיל. שמעתי – מרצותי. שהבעלים מפגלין – וטעמא מפרש צנחיס צפרק "צית שמאי" (מוא), צסופו, דכתיב: "הקריב המקריב" וגו' [צמדצר טו], אלמא צעלים קרי מקריב, הלכך איתנהו צכלל "המקריב לא יחשב", חס חשבו על שמיטת כהן או על זריקתו על מנת לאכול חוץ לזמנו – הוי פיגול. מיהו תנא קמא – דמכשר. סבר אי הוה צשמעיניה – לגוי דחשיב על שמיטת ישראל, ואמר: שמיטת צהמה זו לעבודה זרה תהא – אסורה, דמהניא מחשבת צעלים כרבי אליעזר צרבי יוסי. ואי

לא שמעיניה דחשיב – סתם מחשבת נכרי לעבודה זרה לא אמרינן. זה עובד – משום שמיטת פניס נקט לה, דאפילו צקרנן צצירא ליה לרבי יוסי דאין צעלים מפגלין. ורבי יוסי פליג אמתא קמא וארבי אליעזר. איכא דאמרי אפילו בדשמעיניה – לגוי דחשיב, פליגי רצנן עליה דרבי אליעזר. ואית להו למרזייהו צעלים מפגלין צקרנן, כרבי אליעזר צרבי יוסי, וגצי חולין פליגי. חוץ מפנים – מחשבת עבודה זרה צחולין, ממחשבת פיגול צקרנן.

תוספות

מחצר כבד שלה – לאו דוקא נקט יותרת הכבד, משום דעולה לגבוה והויא כחלב ודם. אלא אפילו כזית של שאר בשר נמי, כדאמרינן בגמרא: יהיב זוזא לטבחא ישראל מאי? ואורחא דמלתא הוה דנקט.

פסולה שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה – ואם תאמר: לקמן (לט,ב) גבי השוחט לשם הרים, דקתני: פסולה, ודייק עלה: פסולה – אין, זבחי מתיס – לא, פירוש: ולא מיתסרי בהנאה. והכא קתני, רבי אליעזר אומר: פסולה, ואף על גב דאסור אף בהנאה, כדקתני: שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה! ויש לומר: דלקמן דייק מדלא קתני "הרי אלו זבחי מתיס", אבל הכא, אידי

ב משנה ישראל השוחט לנכרי את בהמתו של הנכרי – שחיטתו כשרה, ור' אליעזר פוסל. אמר ר' אליעזר: אפילו שחטה על מנת לאכול (להאכיל) לנכרי מחצר כבד (הסרעפת) שלה בלבד – פסולה, שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה, ובהמה שנשחטה לשם עבודה זרה אסורה בהנאה, כדון תקרובת

ב משנה השוחט לנכרי – שחיטתו פשרה; ורבי אליעזר פוסל. אמר רבי אליעזר: אפילו שחטה לאכול לנכרי מחצר כבד שלה – פסולה, שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה. אמר רבי יוסי: קל וחומר הדברים, ומה במקום שהמחשבה פוסלת את השחיטה, כלומר, צמוקדשין, שמחשבה פסולה בזמן השחיטה, כגון להקריב את הקרבן לאחר זמנו, פוסלת את הקרבן – אין הכל הולך אלא אחר מחשבת העובד, הכהן השוחט, שמחשבתו פוסלת, ולא מחשבת הבעלים, מקום שאין מחשבה פוסלת, כלומר, בחולין – אינו דין שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט ולא אחר מחשבת הבעלים? ולכן כאשר השוחט ישראל – אין מחשבת הבעלים הנכרי לעבודה זרה פוסלת את השחיטה.

ג גמרא בביאור המחלוקת במשנתנו בין התנא הראשון לבין ר' אליעזר, מסבירים: הני תנאי אית להו [תנאים אלה יש להם. שניהם מקבלים את דבריו] של ר' אליעזר בר' יוסי ביחס לשחיטת קדשים. דתנאי [ששנויה ברייתא], אמר ר' אליעזר בר' יוסי: שמעתי שגם הבעלים מפגלין (פוסלים את הקרבן כשחשבו בו מחשבת פסול), ולא רק הכהן העובד. והוא הדין למחשבת עבודה זרה בשחיטת בהמת חולין, שמחשבת הבעלים פוסלת אותה. מיהו [אולם] תנא קמא סבר [התנא הראשון סבור]: רק אי שמעיניה דחשיב [אם שמענו אותו את הגוי שהוא מחשב] לשם עבודה זרה – אין [כן]. הרי זה פוסל, אבל אי [אם] לא שמענו – לא, שלדעתו, סתם מחשבת נכרי לעבודה זרה לא אמרינן [אין] אנו אומרין. ור' אליעזר סבר [סבור]: אף על גב דלא שמעיניה דחשיב, שלא שמענו אותו שהוא מחשב] לשם נכרי לעבודה זרה אמרינן [אומרין אנו]. ואתא [ובא] ר' יוסי למוימר [לומר]: אף על גב דשמעיניה דחשיב [אף על פי ששמענו אותו שהוא מחשב] ומתכוון לכך במפורש, אין מחשבתו קובעת, שהרי אפילו בקדשים זה מחשב זה עובד לא אמרינן [אין] אנו אומרין] שפוסל, אלא הכל הולך אחר מחשבת העובד. איכא דאמרי [יש שאומרין] בלשון אחרת: בדשמעיניה דחשיב פליגי [במקרה ששמענו אותו, את הגוי, שהוא מחשב לשם עבודה זרה חולקים הן, תנא קמא סבר [התנא הראשון סבור]: כי אמרינן [כאשר אומרין אנו] זה מחשב זה עובד פסול – הני מילי [דברים אלו אומרין] בפנים, כלומר, בקרבנות, וכדברי ר' אליעזר בר' יוסי, אבל בחוץ, במחשבת עבודה זרה בשחיטת חולין – לא, שכן הלכות שחיטת חוץ משחיטת פנים

מסורת הש"ס
ד. זבחים מז,א. וראה תוספתא חולין פ"ב טו.
ה. גיטין מה,ב. ע"ז לב,ב. חולין יג,א. לט,ב. קטז,ב. ירושלמי ביצה פ"א ה"א. שם ע"ז פ"ב ה"ג.
ו. ירושלמי גיטין פ"ו ה"ו.
ז. זבחים מו,ב. תוספתא זבחים פ"ה יג. תוי"כ ויקרא ג,ג. ילק"ש תורה תס.
ח. זבחים מז,א (ועיי"ש כל הענין). ילק"ש תורה תשמו.

גרסות
לאכול לנכרי בכת"מ:
לאכול נכרי ובמשניות:
שיאכל הנכרי,
שהמחשבה פוסלת בכת"מ:
שמחשבה פוסלת.
אינו דין שלא יהא הכל בכת"מ ועוד: לא יהא הכל פליגי,
תנא קמא סבר כי אמרינן בכת"מ:
פליגי ת"ק ור' אליעזר,
ובפנים דכ"ע לא פליגי דאית להו דר"א בר' יוסי והכא במילף חוץ מפנים קמיפליגי,
ת"ק סבר כי אמרינן.

לשוך
חצר הכבד "חצרא דכבדא" הוא תרגום אונקלוס ל"יותרת הכבד" (שמות כט, כב ועוד). רש"י ומפרשים רבים הבינו כי הכוונה היא לסרעפת, המחיצה המפרידה בין הריאות לבין חלל הבטן, הצמודה לכבד בצידה הימני, והיא הקרויה בלשון התלמוד "טרפשא דכבדא" (=קרום הכבד). וראה גם נספח תמונות עמ' 6. אבל רב האי גאון הסביר כי "חצרא" היא מלה ארמית שמשמעה אצבע קטנה, כמו בערבית אלכנצר (الخنصر), ובדומה לכך הוא בסורית, והכוונה היא איפוא למעין "אצבע" קטנה של הכבד, האונה המווגבת (caudate lobe).

הני תנאי אית להו דרבי אליעזר ברבי יוסי – פירוש: רבנן ורבי אליעזר דמתניתין. אבל רבי יוסי לא סבר ליה כוותיה, דהא אמר דאין הכל הולך אלא אחר העובד.

עיונים

אמר ר' אליעזר אפילו שחטה וכו' כלומר, אפילו במקרה שהנכרי מתכוון לאכול מחצר הכבד שלה, ומסתבר שאין כוונתו לשחוט לעבודה זרה – פסולה, מפני שלדעת ר' אליעזר סתם מחשבתו לעבודה זרה (רא"ה).
סתם מחשבת נכרי לעבודה זרה והולכים אחר מחשבת הבעלים, ואם כן דינה של הבהמה כתקרובת עבודה זרה, שהיא אסורה בהנאה. ולמדו חכמים דבר זה ממה ששחיטה לעבודה זרה מכונה "זבחי מתיס" ("ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתיס". תהלים קו, כח). מה מת אסור בהנאה – אף זבח של עבודה זרה אסור בהנאה (ע"ז כט,ב). ולפי זה צריך היה לומר כאן "אסורה בהנאה", אלא שר' אליעזר משתמש בביטוי "פסולה" לעומת "כשרה" שאמר התנא הראשון (תוס').

מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין בגמרא התקשו בדבר, שהרי גם ר' יוסי אינו חולק על כך שאם השוחט התכוון לעבודה זרה שהיא שחיטה פסולה והבשר אסור בהנאה, כדון "זבחי מתיס".

הני תנאי אית להו וכו' כלומר, טעמו של התנא הראשון שמכשיר, אינו משום שלדעתו אין הולכים אחר מחשבת הבעלים, אלא משום שלדעתו אין אומרין שסתם מחשבת נכרי לעבודה זרה, אבל אם היתה מחשבה מפורשת של הגוי לעבודה זרה, אף לדעתו הרי זה פוסל. ויש ששאל: ומניין שאכן כך סבר התנא הראשון? והשיב כי כך עולה מלשון "כשרה" – בדיעבד, ומכאן משמע כי לכתחילה אין ראוי לשחוט לנכרי, שמא הוא מחשב לעבודה זרה (צל"ח).

שמעתי שהבעלים מפגלין וכגון שבשעה שהכהן שחט או קיבל את הדם חישב הבעלים לאכול את הבשר לאחר זמנו, שהוא עושה את הקרבן לפיגול, שהאוכלו חייב כרת. והוא הדין אם חישב לאוכלו חוץ למקומו, שהוא פסול, או אם חישב על חטאת או פסח לשוחטם לשם קרבן אחר. ודייקו חכמים דין זה מלשון הכתוב "הקריב המקריב קרבנו" (במדבר טו, ד), ומכאן שהבעלים גם הם בכלל הכתוב "המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה" (ויקרא ז, ז (ז' זבחים מז,א)). וכתב רש"י (שם) שמדובר כאן שהכהן העובד עובד בשתיקה. וטעם הדבר, כי אם היתה לבחן מחשבה מפורשת להקריבו כראוי לא היתה מחשבת הבעלים מועילה, אפילו לשיטת ר' אליעזר בר' יוסי (גבורות שמונים).

אי שמעיניה דחשיב בכל מקום שמדובר בגמרא על מחשבה (של פיגול, פסול או שינוי בעלים) בקדשים, יש הסבורים שהכוונה היא למחשבה ממש, כלומר שבעצם מחשבתו גורם

אין הכל הולך אלא אחר העובד אין המחשבה בקדשים הולכת אלא אחר העובד, אבל מחשבת בעל הקרבן אינה פועלת כלום, ואפילו שמענו שפיגלו הבעלים, אם היתה מחשבת העובד ראויה – הרי זה כשר. כדעת ר' יוסי (וראה זבחים מז,א). (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פרק פי"ד ה"א).

***איברו"ש** (צ"ל: איברי"ש) מן הצרפתית ebres – סרעפת.